



Arheologija u Srbiji

Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Arheologija u Srbiji.
Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini



Izdavač:

Arheološki institut
Kneza Mihaila 35/IV
11000 Beograd
www.ai.ac.rs

Za izdavača:

Snežana Golubović

Urednici:

Selena Vitezović
Đurđa Obradović
Milica Radišić

Priprema:

Arheološki institut

Elektronsko izdanje

ISBN 978-86-6439-086-6

Arheološki institut

Arheologija u Srbiji

Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Urednici

Selena Vitezović

Đurđa Obradović

Milica Radišić

Beograd 2023

SADRŽAJ

1. Redakcija, Uvod
2. **Arheološka iskopavanja i rekognosciranja**
3. **Dušan Borić, Dragana Antonović, Praistorija „dunavskog koridora“ u Đerdapu. Istraživanje u 2020. godini**
4. **Vidan Dimić, Dragana Antonović, Selena Vitezović, Danica Mihailović, Prljuša, Mali Šturac: istraživanje u 2020. godini**
5. **Aleksandar Kapuran, Igor Jovanović, Petar Milojević, Rekognosciranja rudnih ležišta i šljačišta u Boru i Majdanpeku u 2020. godini**
6. **Ivan Bogdanović, Goran Stojić, Ljubomir Jevtović, Legijski logor u Viminacijumu: istraživanja severnog dela utvrđenja u 2020. godini**
7. **Nemanja Mrđić, Milica Marjanović, Snežana Golubović, Legijski logor u Viminacijumu: arheološka istraživanja u zoni principije u 2020. godini**
8. **Mladen Jovičić, Saša Redžić, Ivana Kosanović, Zaštitna arheološka istraživanja nekropole na lokalitetu Više Grobalja (Viminacijum) u 2020. godini**
9. **Bebina Milovanović, Ilija Danković, Ljubomir Jevtović, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2020. godini**

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

10. **Sofija Petković, Bojan Popović, Marija Jović, Gordan Janjić**, *Vrelo – Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija u 2020. godini*
11. **Sofija Petković, Marija Jović, Igor Bjelić, Bojana Ilijić**, *Arheološka istraživanja, prezentacija i promocija rimskog utvrđenja i naselja Timacum Minus u Ravni kod Knjaževca*
12. **Vesna Bikić, Uglješa Vojvodić, Marina Pavlović**, *Istraživanja, restauracija i revitalizacija kompleksa Sahat i Barokne kapije Beogradske tvrđave u 2020. godini*
13. **Marin Bugar, Ivan Bugarski, Uglješa Vojvodić, Milica Radišić, Nikola Lazarević**, *Arheološka prospekcija donjeg toka Zapadne Morave u 2020. godini: rezultati iz varvarinskog i čičevačkog kraja*
14. ***Analize arheološkog materijala***
15. **Josip Šarić**, *Okresani artefakti iz mezolitskog horizonta sa lokaliteta Lepenskog Vira – nova saznanja*
16. **Snežana Nikolić, Angelina Raičković Savić**, *Keramičke posude iz najstarijih celina istraženih u severozapadnom delu logora na Viminacijumu*
17. **Radmila Zotović**, *Zaključna razmatranja o rimskim kultovima na teritoriji Srbije*
18. **Nataša Miladinović-Radmilović, Dragana Vulović, Selena Vitezović, Nada Radak**, *Sirmijum – rezultat antropološkog projekta u 2020. godini*
19. ***Projektne i drugi izveštaji***
20. **Mladen Jovičić, Emilija Nikolić, Ivana Delić-Nikolić, Ljiljana Miličić, Snežana Vučetić, Jonjaua Ranogajec**, *Naučnoistraživački projekat MoDeCo2000 - realizacija projekta u 2020. godini*
21. **Sanja Nikić**, *Izdavačka delatnost i Bilioteka Arheološkog instituta u 2020. godini*

UVOD

Arheologija u Srbiji: projekti Arheološkog instituta u 2020. godini predstavlja deseti u nizu zbornika radova, čije je izdavanje inicirano tokom 2011. godine, sa ciljem da se predstave preliminarni izveštaji brojnih i raznovrsnih projekata koji se realizuju u okviru Arheološkog instituta.

Radovi su grupisani u tri tematske celine: izveštaji sa iskopavanja i rekognosciranja, analize arheološkog materijala, i izveštaji naučnih projekata i drugih aktivnosti.

Godina 2020. predstavlja prvu godinu u kojoj se naučni rad u Srbiji obavlja u skladu sa novim Zakonom o naučno-istraživačkoj delatnosti, što, između ostalog, znači da su okončani projekti započeti 2011. godine. Samim tim, i Arheološki institut započeo je proces nove unutrašnje reorganizacije, te su saradnici Instituta sada u radu grupisani u okviru velikih tema – praistorijska, antička, srednjovekovna i arheologija Viminacijuma, koje dalje obuhvataju različite manje teme, kao i interdisciplinarna (i intertematska) istraživanja. U 2020. godini započela je i realizacija projekta koje finansira novoformirani Fond za nauku Republike Srbije – projekta MoDeCo2000 (Dizajn maltera za konzervaciju – Rimska granica na Dunavu 2000 godina kasnije/Mortar Design for Conservation – Danube Roman Frontier 2000 Years After), finansiranog u okviru programa PROMIS.

Godina 2020. istovremeno je bila godina specifičnih uslova za rad, pošto je te godine pandemija virusa kovid-19 unela krupne promene u svakodnevne živote, a zbog mera za suzbijanje širenja virusa pojedini aspekti istraživanja, posebno terenski, bili su odloženi ili izvedeni u manjoj meri. Pa ipak, Arheološki institut je, u saradnji sa brojnim institucijama kulture u Srbiji, bio angažovan na većem broju projekata koji su finansirani preko programa Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, a takođe je učesnik i većeg broja međunarodnih projekata. Tokom 2020. godine, Arheološki institut je rukovodio ili učestvovao na iskopavanjima lokaliteta iz perioda praistorije, antike, srednjeg veka i modernog doba, sprovodio je i projekte rekognosciranja, a takođe su saradnici Instituta bili angažovani na analizama raznovrsnog arheološkog materijala, uzeli učešća na većem broju regionalnih i međunarodnih konferencija, i objavili brojne radove u nacionalnim i međunarodnim časopisima, monografijama i tematskim zbornicima.

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Projekti finansirani preko programa Fonda za nauku:

- *MoDeCo2000 (Dizajn maltera za konzervaciju – Rimska granica na Dunavu 2000 godina kasnije/Mortar Design for Conservation – Danube Roman Frontier 2000 Years After: MoDeCo2000)*; ostale institucije koje učestvuju: Institut za ispitivanje materijala, Beograd; Tehnološki fakultet Univerziteta u Novom Sadu

Projekti finansirani preko programa Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije i ostali nacionalni projekti:

- *Prospekcija Malog Šturca – istraživanje praistorijskog rudarstva: nastavak istraživanja severne granice okna Objekat 1*; ostale institucije koje učestvuju: Muzej rudničko-takovskog kraja, Gornji Milanovac;
- *Stalna arheološka radionica – Srednje Pomoravlje u neolitizaciji jugoistočne Evrope. Drenovac - neolitski megalopolis*;
- *Konzervacija, restauracija i prezentacija neolitske arhitekture u Drenovcu*;
- *Arheološka istraživanja na nalazištu Velika humska čuka u Humu kod Niša*; ostale institucije koje učestvuju: Narodni muzej Niš;
- *Projekat Viminacijum – iskopavanja legijskog utvrđenja na lokalitetu Čair*;
- *Limes u Srbiji – Uneskova svetska kulturna baština. Istraživanje utvrđenja Miroč – Gerulata*;
- *Dunavski limes u Srbiji kao Uneskova svetska kulturna baština – digitalizacija dokumentacije, snimanje iz vazduha i priprema baze podataka*;
- *Arheološka istraživanja, prezentacija i promocija rimskog utvrđenja i grada Timacum Minus u Ravni kod Knjaževca*; ostale institucije koje učestvuju: Narodni muzej Knjaževac;
- *Vrelo-Šarkamen, arheološka istraživanja, prezentacija i promocija*; ostale institucije koje učestvuju: Muzej Krajine Negotin;
- *Arheološka prospekcija donjeg toka Južne Morave*; ostale institucije koje učestvuju: Narodni muzej, Kruševac;

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

- **Arheološka istraživanja u donjem toku Južne Morave**; ostale institucije: Narodni muzej Niš, Centar za kulturu i umetnost Aleksinac i Narodna biblioteka Stevan Sremac u Sokobanji;
- **Izrada projekta zaštite i prezentacije prostora arheološkog nalazišta Prljuša na Rudniku**;
- **Sistematizacija, dokumentovanje i publikovanje pokretnog materijala sa lokaliteta Pločnik iz zbirke Narodnog muzeja Toplice: koštana i kamena artefakta**; ostale institucije koje učestvuju: Narodni muzej Toplice, Prokuplje;
- **Izrada finalne dokumentacije i obezbeđivanje trajnog i bezbednog skladištenja osteološkog materijala sa ranijih antropoloških istraživanja u Sirmijumu**; ostale institucije koje učestvuju: Muzej Srema u Sremskoj Mitrovici.

Međunarodni projekti:

- **On the Move: Prehistoric Mobility and the Spread of Agriculture in Eurasia (U pokretu: praistorijska mobilnost i širenje poljoprivrede u Evroaziji)**; ostale institucije koje učestvuju: Columbia University, New York, USA;
- **Palaeo-landscape reconstruction of Neolithic Drenovac and its environs in the middle Morava valley, Serbia**; ostale institucije: University of Cambridge, University of St. Andrews, University of Southampton, University of Gent;
- **Arheološka istraživanja naseobinskih sistema, sahranjivanja i rudnih resursa u bronzanoj dobi severozapadne Srbije (projekat Jadar)**; ostale institucije: Muzej Jadra, Loznica, Zavod za zaštitu spomenika kulture Valjevo, Brooklyn College, New York (USA); finansiranje: Ministarstvo kulture i informisanja RS, Institute for Aegean Prehistory (USA), PSC-CUNY Research Award program (USA);
- **Bronzano doba u severoistočnoj Srbiji: metalurgija, naselja i nekropole (Bronze Age in Northeastern Serbia: Metallurgy, Settlements and Necropoles)**; ostale institucije: Institut für Orientalische und Europäische Archäologie (OREA), Wien; Universität Wien - VIAS (Vienna Institute for Archaeological Science), Muzej rudarstva i metalurgije u Boru;
- **Prehistoric landscapes of the Pusta Reka region (Leskovac)/ Praistorijski pejzaži regiona Puste reke (Leskovac)**; ostale institucije koje učestvuju: Österreichische Akademie der

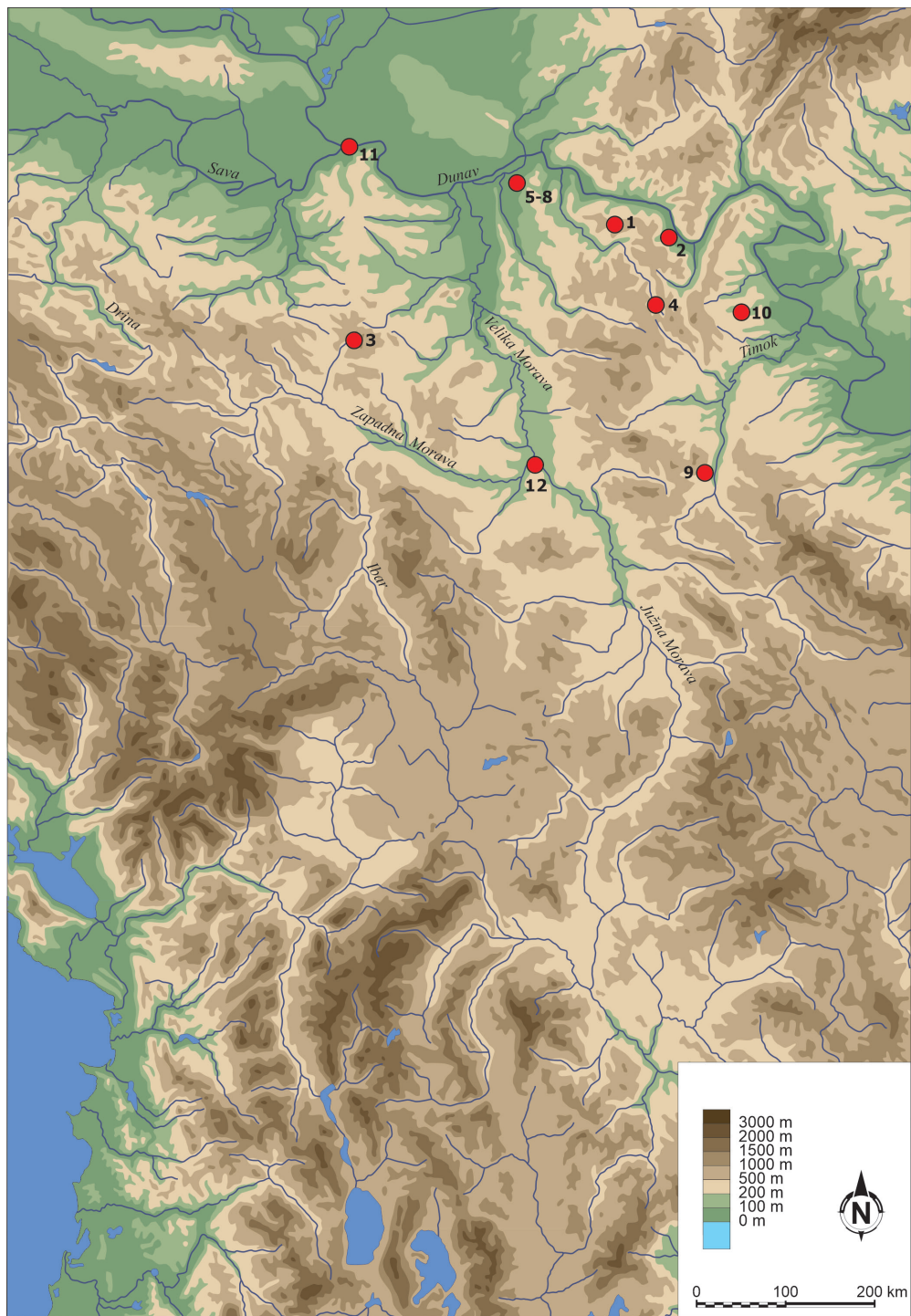
Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Wissenschaften, Institut für Orientalische und Europäische Archäologie (OREA) (sada: Österreichisches Archäologisches Institut, Wien);

- ***Death and Burial between the Aegean and the Balkans/ Smrt i sahrana između Egeje i Balkana***; ostale institucije koje učestvuju: Österreichische Akademie der Wissenschaften, Österreichisches Archäologisches Institut, Wien;
- ***SEADDA - Saving European Archaeology from the Digital Dark Age***, COST action br. 18128, projekat Evropske Unije, rukovodeća institucija University of York;
- ***TRAME - Tracce di memoria***, projekat iz programa Erasmus +; ostale institucije koje učestvuju: Parco Archeologico del Colosseo (Italija), Liceo Pilo Albertelli (Italija), Škola za dizajn (Srbija), Association of Cultural Heritage Managers - KÖME (Mađarska), Pécsi Hajnóczy József Kollégium (Mađarska), Çatalca Anatolian High School, Istanbul (Turska), Wydziału Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego (Poljska);
- ***Sadika za prihodnost***, projekat iz programa Erasmus+, ostale institucije koje učestvuju: Društvo za rimsko zgodovino in kulturo Ptuj (Slovenija);
- ***Roman Heritage in the Balkans***, ostale institucije koje učestvuju: Udruženje za digitalizaciju i informatizaciju kulturne baštine - Digi. ba (BIH), Udruženje za promociju italijanske kulture u Bosni i Hercegovini - Dante Alighieri (BiH), UET CENTRE (Albanija), Montenegrin Association for New Technologies - MANT (Crna Gora), Montenergy (Crna Gora);
- ***International Danube Camps***, ostale institucije koje učestvuju: International Cultural Communication (Austrija), Opština Donja Mitropolija (Bugarska), Liceul de Arte "Constantin Brailoiu" (Rumunija), Educational Centre of Youth Gifts Development Association (Ukrajina);
- ***Srpsko-francuska arheološka istraživanja u oblasti Caričinog grada***; ostale institucije: École Française de Rome; Centre National de la Recherche Scientifique, Strasbourg; Université de Strasbourg;
- ***The paleogenetics of southem Europeans, admixture, selection and transflormations***, ostale institucije: Universität Wien;
- ***HistoGenes - Integrating genetic, archaeological and historical perspectives on Eastern Central Europe, 400-900*** – ERC Synergy Grant 2019 (Beneficial scientific relations for developing new partnerships and sharing human and technical resources with the aim to promote international understanding and contribute to the pool of global knowledge); vodeća institucija: The Institute of Archaeological Sciences, Eötvös Loránd University in Budapest (Mađarska).

Arheološka iskopavanja i rekognosciranja u 2020. godini:

1. Dubočka Pećina – Kozja
2. Vlasac
3. Prljuša, Mali Šturac
4. Rekognosciranje okoline Bora i Majdanpeka
- 5–8. Viminacium (lok. Legijski logor – Severozapadni deo utvrđenja, Legijski logor –Principija, Više Grobalja, Rit)
9. Timacum Minus
10. Vrelo – Šarkamen
11. Beogradska tvrđava – Sahat kapija
12. Prospekcija donjeg toka Zapadne Morave (Varvarin i Čičevac)



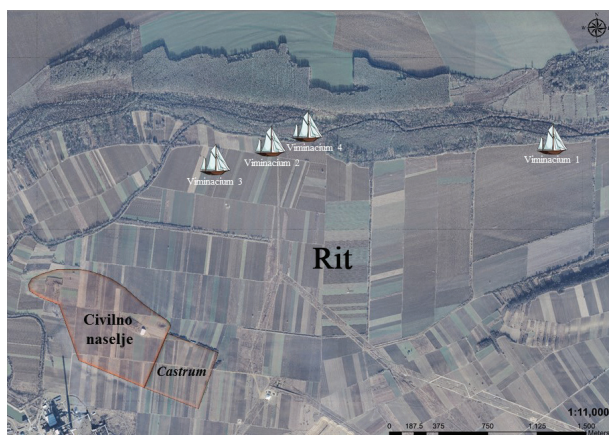
*Arheološka iskopavanja
i rekognosciranja*

Bebina Milovanović, Arheološki institut, Beograd
Ilija Danković, Arheološki institut, Beograd
Ljubomir Jevtović, Arheološki institut, Beograd

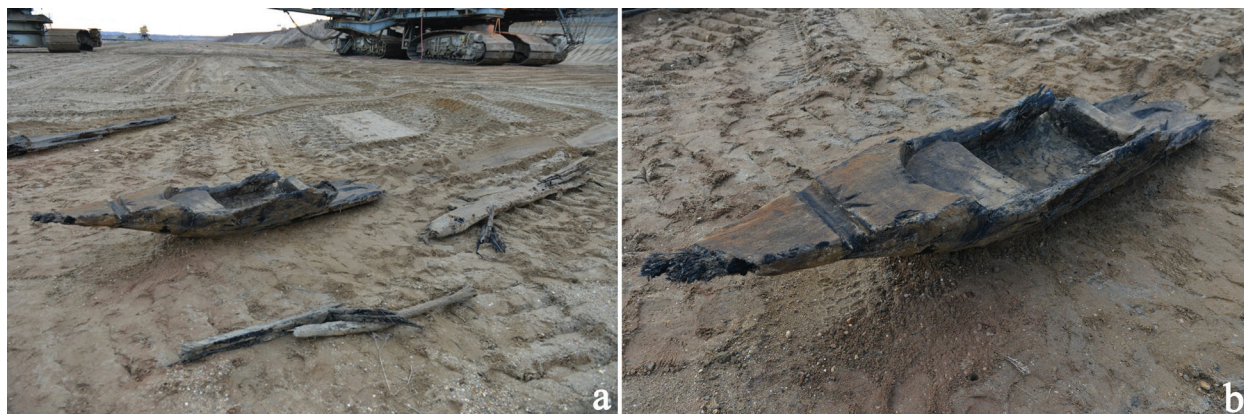
ARHEOLOŠKA ISTRAŽIVANJA NA LOKALITETU RIT (VIMINACIJUM) U 2020. GODINI

Lokalitet Rit obuhvata široki prostor severno i severoistočno od viminacijumskog legijskog logora i civilnog naselja. Na jugu se graniči sa lokalitetima Pirivoj i Nad Klepečkom, dok ga na zapadu i severu omeđuju staro korito Mlave i presušeni tok Dunavca (jedan od rukavaca Dunava) (sl. 1). Toponim svoj naziv duguje okolnosti da je sve do sredine 20. veka ovaj teren bio zamočvaren (Ђокић, Јацановић 1992, 73). Dosadašnja istraživanja su dovela do zaključka da je nakon faza naseljavanja lokaliteta u ranijim razdobljima do formiranja močvara došlo tokom 4. veka (Danković, Petaković 2014, 60-63).

Prva arheološka iskopavanja na lokalitetu vršena su tokom 2004. godine, kada su otkriveni delovi vile rustike datovane u period kraja 2. i 3. veka (Mikić *et al.* 2006, 21-26). Budući da se lokalitet nalazi u zoni napredovanja površinskog kopa „Drmno“, na njemu se od 2012. naovamo vrše obimna istraživanja zaštitnog karaktera koja su pomogla u sagledavanju ljudskih aktivnosti na ovom prostoru u rasponu od bakarnog doba do srednjeg veka. Život u Ritu tokom praistorije posvedočen je otkrićima objekata i nekropole datovanih u kraj starijeg eneolita (Bulatović *et al.* 2019a, 25), ranobronzanodopskih staništa (Bulatović *et al.* 2019b, 57), te usamljene sahrane datovane u period gvozdenog doba (Bulatović *et al.* 2019a, 29). Ostaci iz antičke epohe svakako su najbrojniji, pa su tako otkrivene četiri vile rustike, dva objekta ekonomskog karaktera, delovi više nekropole (uključujući i jednu ograđenu grobnu parcelu sa monumentalnom centralnom građevinom), pozajmišta gline i peska, bunari i kanali za odvodnjavanje (Redžić *et al.* 2014, 66-69; Danković, Petaković 2014, 60-63; Redžić *et al.* 2017, 77-86; Milovanović *et al.* 2017, 71-76; Milovanović *et al.* 2018, 43-53; Milovanović *et al.* 2019, 97-108; Mi-



Slika 1 – Položaj lokaliteta Rit sa lokacijama otkrivenih plovila.



Slika 2 – Monoksil Viminacium 1.

lovanović *et al.* 2021, 101-114). Na kraju, treba pomenuti i jednu poluzemunicu i tri peći datovane u 9. vek (Milovanović *et al.* 2018, 50-51).

Najskorija kampanja zaštitnih iskopavanja sprovedena je od 08. januara do 31. decembra 2020. godine, strateškim sondiranjem terena na pravcu širenja ugljenokopa.¹ Dok su ovi radovi mahom rezultirali arheološki sterilnim sondama, najznačajnija otkrića posledica su aktivnosti rotornog bagera na skidanju jalovinskog sloja zemlje, koji je na dubinama od preko 6 metara u više navrata naišao na ostatke plovila. U pitanju su dva monoksila i ostaci dva broda, imenovanih u skladu sa redosledom otkrića kao Viminacium 1 do 4.

Viminacium 1

Nakon obaveštenja od strane zaposlenih na površinskom kopu „Drmno“, arheološka ekipa je izašla na lice mesta i tom prilikom zatekla dva dela čamca koja su u tom trenutku već bila spuštена mehanizacijom na dno etaža ugljenokopa, radi lakšeg pristupa (sl. 2a). Prema informacijama bageriste, ostaci čamca nađeni su na dubini od približno 9 m, u sloju svetlosive glinovite zemlje pomešane sa sitnim žutim peskom i debelim slojem šljunka ispod čamca. Takvi uslovi nalaza upućuju na zaključak da je plovilo bilo na dnu rečnog toka.

Čamac je monoksilnog tipa, što znači da je izdubljen u deblu jednog drveta. Dva očuvana dela imaju zbirnu dužinu od 7,20 m, širina plovila je 0,50 m, a visina 0,70 m. Dubina čamca iznosi 0,35 m. Na očuvanom kraju čamca opaža se polukružna platforma, kao i jedno poprečno udubljenje koje je moglo služiti za privezivanje plovila. Uz potonji element uočavaju se tri dekorativna, radialno raspoređena ureza (sl. 2b).

Viminacium 2

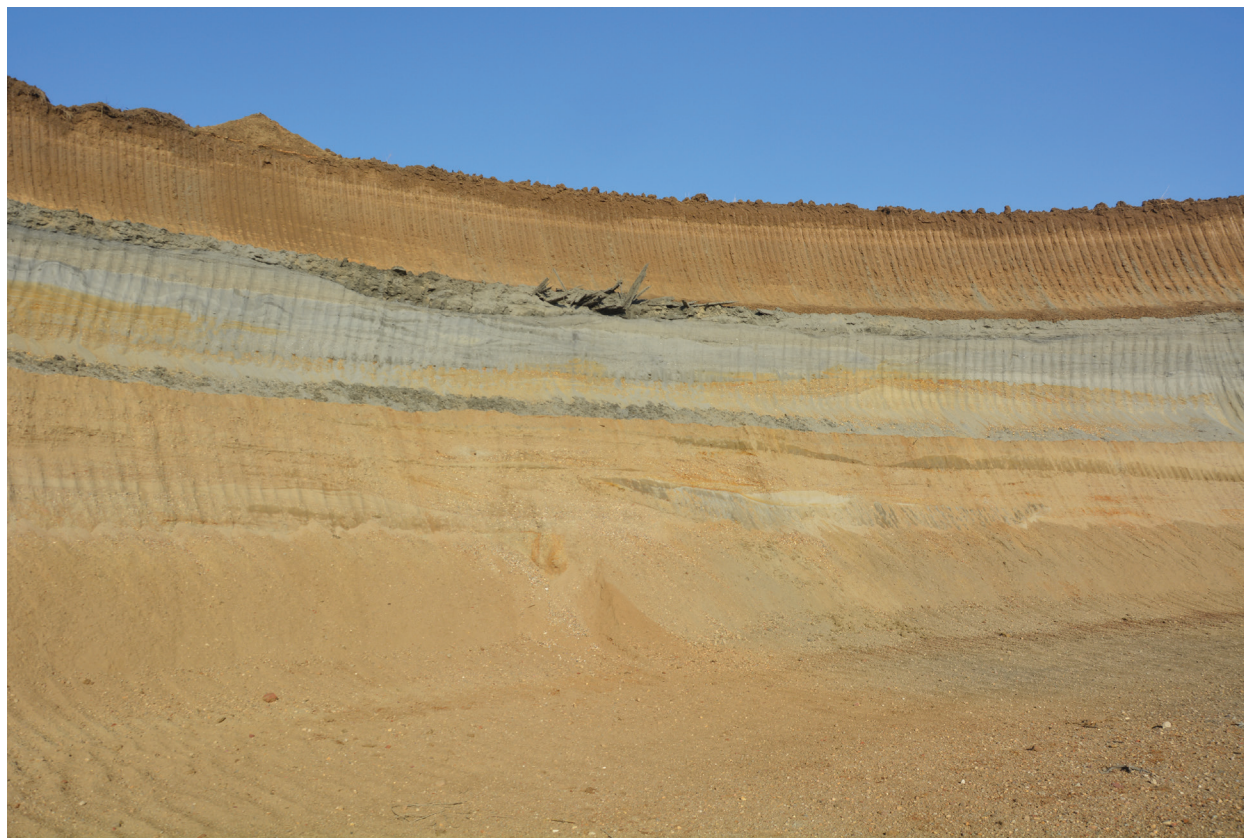
Bager površinskog kopa „Drmno“ odgovoran je i za otkriće drugog viminacijumskog plovila. Prilikom rada na dubini od 6 m džinovska rotaciona kašika ove mašine zakačila je i, nažalost, uništila približno jednu polovinu broda (sl. 3). Nije moguće utvrditi koji je ekstremitet očuvan, pramac ili krma. Rok za izvođenje radova bio je krajnje ograničen, budući da je bilo neophodno hitno osloboditi prostor za dalji rad kopovskih mašina (sl. 4a i 4b).

Reč je o ostacima broda sa ravnim dnom, što je inače karakteristika rečnih plovila (sl. 5). Očuvani deo ima dužinu od 10 m, dok najveća širina iznosi 2,80 m. Stranice i dno broda formirani su na identičan način, od dasaka čiji se krajevi završavaju koso, radi lakšeg spajanja, odnosno uklapanja. Daske su različitih dimenzija. One na bokovima široke su do 23 cm, dok su na dnu široke do 20 cm. Sve su debljine do 5 cm. Stranice su konstruisane od četiri reda dasaka, tako da imaju maksimalnu visinu od 82 cm. Sa desne strane, stranica je očuvana celom dužinom otkrivenog dela broda (oko 10 m), dok je leva strana očuvana u dužini od 5,10 m. U delu gde je dno broda najšire, očuvano je jedanaest dasaka. Primarni način vezivanja je ukucavanje klinova ukoso kroz jednu u bočni deo druge daske. Pre ukucavanja na dasci je pravljjen trouglasti urez radi lakšeg ukucavanja. Klinovi su od gvožđa sa kružnim glavama prečnika od 3 do 4 cm. Na ekstremitetu broda, klinovi koji spajaju bokove sa gredom su na međusobnim udaljenostima od 10 do 15 cm, dok su na bokovima na razdaljini od 30 do 50 cm.

Učvršćivanje veze bokova i dna broda izvršeno je rebrenicama i rebrima, za koje su korišćene grubo pritesane račvaste grane. Glavni deo grane isecan je u širini dna za koje je bio prikucan (rebrenica), a od njega se odvajala manja grana koja je bila zakovana za bok broda (rebro). Izrađivane su u parovima tako da je jedna rebrenica/rebro učvršćivala levi, a druga desni bok broda. Konstatovano je postojanje sedam takvih parova, s tim što su poslednja tri oštećena. Razmak između parova kreće se između 0,60 i 0,85 m. Dužine u celosti očuvanih rebrenica iznose od 0,82 do 2,29 m, dok su širine između 14 i 18 cm. Visine su od 0,74 do 0,80 m. Uz gornji, spoljni deo boka nalazi se tzv. kaiš broda. U pitanju je gredica preseka 10 x 10 cm koja je služila da dodatno utegne celu konstrukciju. Kaiš je na desnoj strani očuvan u dužini od 6,58 m, a na levoj 3,20 m.

Na ekstremitetu se nalazi greda koja je u obliku iskošenog latiničnog slova L, čija je uloga da poveže stranice broda. Gornji krak dugačak je 1,10 m, a dimenzije preseka iznose 14 x 14 cm. Greda je za 20 cm iznad visine stranica. Sa obe njene strane prolaze grede kaiša i spajaju se na pramcu/krmi.

Vodonepropusnost plovila postignuta je procesom „šuperenja“. Ova tehnika podrazumeva da su daske na spojevima koso zasečene, tako da je na svakom spoju formiran žleb. On je ispunjavan organskom materijom (moguće je da je u pitanju mahovina, ali potrebne su analize da bi se utvrdila priroda materijala), u koju je potom utiskivano pruće. Na kraju



Slika 3 – Ostaci broda Viminacium 2 u profilu kopa – zatečeno stanje.



Slika 4 – Radovi na istraživanju broda Viminacium 2.



Slika 5 – Fotogrametrijski model broda Viminacium 2.

je takva ispuna žleba fiksirana srpastim spojnicama od gvožđa, ukucavanim u daske na razmacima od 4 do 6 cm. Dužine ovih spojnica uglavnom se kreću u rasponu od 5 do 7 cm, mada ih ima i dužih (do 12 cm). Njihova širina iznosi 1 cm.

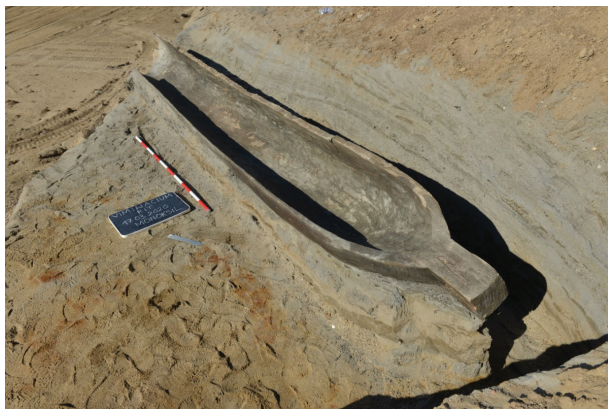
Primarni način pokretanja broda bila su vesla. Na desnom boku broda konstatovano je postojanje tri gredice koje po svoj prilici predstavljaju nosače vesala. Dve su visine 82 cm, i preseka od 9 x 4,5 cm do 15 x 4 cm. Na središnjem nosaču postoji žleb širine 2,5 cm i dubine od 2 cm.

U blizini ekstremiteta očuvale su se daske koje su zatvarale prednju komoru broda. Ima ih ukupno 4 i zakovane su sa gornje strane za kaiš. Dimenzije pokrivača komore su 1,06 x 0,60 m. Debljina dasaka iznosi do pola centimetra, što je posledica većeg stepena propadanja od ostalih elemenata broda. U blizini komore, konstatovano je postojanje poprečne grede sa

pravougaonim prorezom u sredini. Na ovom stepenu istraživanja nije moguće izneti pretpostavku o ulozi ovog konstruktivnog elementa.

Dno broda se nalazilo u sloju peska i finog šljunka, gde su prisutne i ljuštore rečnih školjki i puževa. Po svoj prilici, radi se o dnu istog vodenog toka na koje su potonula i ostala viminacijumska plovila. Uz stranice broda je sloj gline u kome su uočljivi proslojci organske materije (treseta?) što upućuje na zaključak da u nekom trenutku na ovom mestu više nije bilo tekuće vode, tj. da se teren zamočvario.

Ispod dasaka koje su zatvarale prednju komoru, unutar broda, otkriven je ulomak opeke, što predstavlja jedini sačuvani deo tovara ili inventara. U naslagama gline, direktno iznad ekstremiteta broda otkriven je ulomak rimske amfore, dok je na dnu rečnog toka konstatovano još nekoliko fragmenata posuda od keramike i stakla.



Slika 6 – Monoksil Viminacium 3.

Viminacium 3

Prilikom radova na brodu Viminacium 2, izvršena je inspekcija profila kopa, pri čemu su uočeni ostaci još jednog plovila (sl. 6). U pitanju je bio čamac monoksilnog tipa, lociran na dubini od 10 m. Kao i u prethodna dva slučaja, plovilo je ležalo na sloju peska i sitnog šljunka. Čamac je bio oštećen radom bagera koji je odlomio jedan kljun i odbacio ga nekoliko metara dalje od preostalog dela.

Viminacium 3 dugačak je približno 8 metara, 70 cm širok i 40 cm dubok. Krajevi čamca su izrađeni u vidu isturenih kljunova

sa kvadratnim prorezima koji su služili za privezivanje čamca za obalu.

Obilaskom profila, u ovom sloju otkriveno je nekoliko ulomaka rimskih posuda od keramike, kao i jedan u potpunosti očuvan keramički lonac.

Viminacium 4

Oznaku Viminacium 4 dobilo je pet dasaka koje su po svoj prilici bile sastavni deo još jednog broda (sl. 7). Dve daske bile su povezane većim brojem pravougaonih spojnica. Još jednom, ostaci su se nalazili na sedimentu peska i šljunka, a u neposrednoj okolini, otkriveno



Slika 7 – Ostaci broda Viminacium 4.



Slika 8 – Sidra od gvožđa.

je nekoliko ulomaka antičkih posuda od keramike.

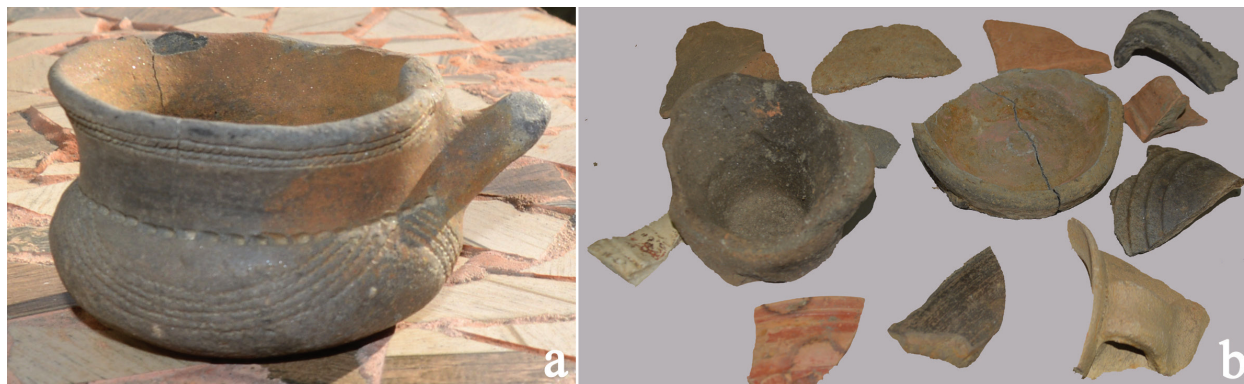
Sidra

Prilikom rada rotornog bagera otkrivena su i tri sidra od gvožđa, od kojih su dva potpuno očuvana, a najveće je dugačko 2,30 m (sl. 8). Dva sidra otkrivena su na dubini od oko 15 m, u severoistočnom delu ugljenokopa, dok je treće nađeno na približno istoj niveleti, na suprotnom kraju rudnika (severozapadni deo). Ono što je zajedničko za sva tri nalaza je, da su se nalazila na dnu presahlog rečnog toka.

Slučajni keramički i osteološki nalazi iz profila kopa Drmno

Tokom redovnih obilazaka profila površinskog kopa „Drmno“, arheološka ekipa je u više navrata nailazila na brojne slučajne nalaze, uglavnom cele i fragmentovane posude od keramike, gde posebno treba izdvojiti šolju datovanu u gvozdeno doba (sl.

9a) i ulomke više posuda iz rimskog perioda (sl. 9b). Takođe su nalaženi ostaci životinjskih kostiju, među kojima se izdvajaju: gotovo cela lobanja sa rogovima većeg bovida (sl. 10), rogovi praistorijskih jelena, udovi goveda i sl. Bitno je napomenuti da paleontološki ostaci potiču iz dubljih slojeva, a ne sa dna vodotoka na kome su otkriveni brodovi i pokretni arheološki materijal.



Slika 9 – a. Gvozdenušna šolja; b. Slučajni nalazi ulomaka antičkih posuda od keramike.



Slika 10 – Lobanja praistorijskog bovida – slučajni nalaz.

Izmeštanje viminacijumskih plovila

Ostaci sva četiri plovila su nakon iskopavanja i dokumentovanja premešteni iz površinskog kopa u prostor Arheološkog parka Viminacijum, tačnije u prostor paleontološkog parka, gde postoje uslovi kontrolisane mikroklima. U takvom okruženju sprečeno je rapidno sušenje i deformisanje konstrukcionih elemenata. Sva rešenja morala su biti donekle improvizovana, jer su se otkrića brodova dogodila u trenutku proglašenja epidemije kovid-19 u Srbiji, te uvođenja vanrednog stanja i policijskog časa.

Svakako najzahtevniji zadatak predstavljalo je izmeštanje ostataka broda Viminacium 2. Nakon izuzetno kratkog roka za iskopavanja, koja su trajala svega pet dana, inženjeri rudnika „Drmno“ izašli su na lokaciju i projektovali čeličnu konstrukciju koja će poneti brod (sl. 11), a istog dana je ona i izrađena u radionici kopa. Na lice mesta su potom stigli dizalica i vučni voz, a brod je pažljivo podignut i prenet u Arheološki park Viminacijum (sl. 12). Arheološka ekipa i ovim putem izražava veliku zahvalnost kolektivu Površinskog kopa „Drmno“, bez kojeg ovaj delikatni i komplikovani posao ne bi bio izvodljiv.

* * *

Za razliku od prethodnih kampanja kada se pomoću iskopavanja sklapao mozaik o infrastrukturi suburbane i ruralne zone viminacijumskog agera, kao i o naseljavanju ovog prostora u drugim periodima ljudske prošlosti, najskorija kampanja otvorila je pitanja vodotokova i plovidbe na ovom delu Dunava. Pruža se prilika da se mapiraju korita ove reke (ili nekog od njenih rukavaca) u različitim vremenskim periodima. Mestimični nalazi ulomaka posuda od keramike, ukazuju na širok hronološki raspon u kome je rečno korito bilo aktivno. Nesumnjivo je da će datovanja viminacijumskih plovila biti od presudnog značaja u ovom procesu, tako da su uzorci izdvojeni i poslani na analize. Budući radovi na lokalitetu Rit biće usmereni na mapiranje novih nalaza i celovitije sagledavanje prostornog arheološkog konteksta.



Slika 11 – Izmeštanje broda Viminacium 2.

Bibliografija:

Bulatović *et al.* 2019a – Bulatović, A., Redžić, S. Milovanović, B, Eneolitski lokaliteti na Viminacijumu, u: A. Kapuran, A. Bulatović, S. Golubović, V. Filipović (ur.) *Виминацијум у праисторији: ископавања 2005-2015. / The Prehistory of Viminacium: excavations 2005-2015*, Beograd 2019, 25-56.

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

Bulatović et al. 2019b – Bulatović, A., Jovičić, M. Milovanović, B, Horizont ranog bronzanog doba na lokalitetu Rit, u: A. Kapuran, A. Bulatović, S. Golubović, V. Filipović (ur.) *Виминацијум у њраусџорију: ископавања 2005-2015. / The Prehistory of Viminacium: excavations 2005-2015*, Beograd 2019, 57-77.

Danković, Petaković 2014 – I. Danković, S. Petaković, Istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum), u: D. Antonović (ur.) *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2013. godini*, Beograd 2014, 60–63.

Ђокић, Јаџановић 1992 – Д. Ђокић, Д. Јаџановић, *Топографска грађа Сџиита, Viminacium* 7, 61-110.

Mikić et al. 2006 – M. Mikić, V. Stojanović, N. Mrđić, Primena gradiometra za potrebe zaštitnih arheoloških istraživanja u Viminacijumu – lokalitet Rit, *Arheologija i prirodne nauke* 2, 21–26.

Milovanović et al. 2017 – B. Milovanović, S. Redžić, M. Jovičić, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2015. godini, u: I. Bugarski, N. Gavrilović Vitas, V. Filipović (ur.), *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2016. godini*, Beograd 2017, 71–76.

Milovanović et al. 2018 – B. Milovanović, I. Kosanović, N. Mrđić, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2016. godini, u: I. Bugarski, N. Gavrilović Vitas, V. Filipović (ur.), *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2016. godini*, Beograd 2018, 43–53.

Milovanović et al. 2019 – B. Milovanović, N. Mrđić, I. Kosanović, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2017. godini, u: I. Bugarski, V. Filipović, N. Gavrilović Vitas (ur.), *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2016. godini*, Beograd 2019, 97–108.

Redžić et al. 2014 – S. Redžić, M. Jovičić, I. Danković, Dve novoistražene vile rustike sa Viminacijuma – istraživanja na lokalitetima Nad Klepečkom i Rit u toku 2011/2012 godine, u: D. Antonović, S. Golubović, V. Bikić (ur.), *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2012. godini*, Beograd 2014, 66–69.

Redžić et al. 2017 - S. Redžić, M. Jovičić, I. Danković, Arheološka istraživanja na lokalitetu Rit (Viminacijum) u 2014. godini, u: I. Bugarski, N. Gavrilović Vitas, V. Filipović (ur.), *Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2014. godini*, Beograd 2017, 77–86.

Напомене:

¹ Radove je sproveo tim Arheološkog instituta i Centra za nove tehnologije. Istraživanja su vršena pod rukovodstvom Miomira Koraća, a stručnu ekipu činili su Bebina Milovanović, Ilija Danković, Mladen Jovičić, Ljubomir Jevtović, Goran Stojić, Snežana Nikolić, Nemanja Mrđić, Ivan Bogdanović i Igor Milošević.

Arheologija u Srbiji. Projekti Arheološkog instituta u 2020. godini

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

902/904:061.6(497.11)"2020"(082)(0.034.2)
902.2(497.11)"2020"(082)(0.034.2)

ARHEOLOGIJA u Srbiji [Elektronski izvor] : projekti Arheološkog instituta u 2020. godini / urednici Selena Vitezović, Đurđa Obradović, Milica Radišić.
- Elektronsko izd. - Beograd : Arheološki institut, 2023 (Beograd : Arheološki institut). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) ; 12 cm

Systemski zahtevi: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovne strane dokumenta. - Tiraž 50.
- Napomene i bibliografske reference uz tekst. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-6439-086-6

- a) Археолошки институт (Београд) - Истраживања - 2020 - Зборници
- b) Археолошка истраживања - Србија - 2020 - Зборници

COBISS.SR-ID 127853321